

FORDÍTÁSI HIBÁK RUEDIGER DAHLKE ÉS THORWALD DETHLEFSEN KÖNYVEIBEN

TRANSLATION ERRORS IN BOOKS BY RUEDIGER DAHLKE AND THORWALD DETHLEFSEN

ILLÉS MÁRIA¹

A cikkben Ruediger Dahlke német orvos, pszichoterapeuta, természetgyógyász, ismert író, valamint Thorwald Dethlefsen német pszichológus, pszichoterapeuta, ezoterikus író magyar fordításban megjelent könyveiben előforduló fordítási hibákat vizsgálom, mindezt kizárólag a magyar fordítás felől, azonban mindenkor egybevetve az eredetivel. A hibák típusa sokrétű, kezdve a tördelési (szerkesztési), elütési, helyesírási, nyelvtani, nyelvhelyességi hibáktól az idegen szavak problematikáján át a szó-, illetve mondat szintű fordítási hibákig. Ezek felvetik a fordító mindenkor felelősségét, de a kontrollszerkesztő, az esetleges lektor(ok) felelősségét, sőt a kiadóét is.

Kulcsszavak: fordítás, fordítástechnika, fordítói, kiadói felelősség, fordítási hibák, hibatípusok

The paper investigates translation errors in books by German physician, psycho-therapist, alternative practitioner and well-known writer Ruediger Dahlke and German psychologist, psychotherapist and esoteric writer Thorwald Dethlefsen, translated into Hungarian, from the aspect of the Hungarian translation but always contrasting the translation with the original. There is a wide variety of errors ranging from formatting (editing) problems, misprints, spelling, grammar and usage errors through the problem of foreign words to word and sentence level translation errors. They always raise the issue of the translator's responsibility but also that of the peer reviewer, proofreader and even the editor.

Keywords: translation, translation techniques, translator's responsibility, editor's responsibility, error types

BEVEZETÉS

Rohanó világunkban is egyre nagyobb jelentősége van a fordítói tevékenységnek, még ha a könyvek iránti érdeklődés az elektronikus média előretörésével csökkent is. Ahhoz, hogy hozzájussunk a világ más tájain megszülető művekhez, elengedhetetlen a fordítók munkája. De nemcsak a világ irodalmi, szakirodalmi műveiről van itt szó, hanem arról a hatalmas mennyiségű információról is, ami nap mint nap keletkezik a politikai, gazdasági, kulturális és sportesemények, történések kapcsán.

¹ ILLÉS MÁRIA
nyelvtanár
Miskolci Egyetem
Idegennyelvi Oktatási Központ
3515 Miskolc-Egyetemváros
iokilles@uni-miskolc.hu

A híradásokban a külföldi hírügynökségektől átvett és nyelvünkre fordított híreket hallgatjuk, az internetes hírportálokon is más nyelvről magyarra fordított szövegeket olvasunk. Folyamatos a versenyfutás az idővel, hiszen mindenki azonnal értesülni szeretne egy-egy fontos eseményről.

A fordítók munkájára nagy szükség van a könyvek kapcsán is, és elvárásként itt is megjelenik a gyorsaság. A magyar olvasók is minél előbb kezükben szeretnék tartani a legfrissebb könyveket, gondoljunk akár a mindig nagy felhajtással beharangozott legfrissebb Harry Potter kötetre, amire a magyar gyerekeknek heteket, de lehet, hogy hónapokat kellett várniuk.

A minőséget azonban vétek feláldozni a gyorsaság oltárán. Ha pedig sietség nélkül készül gyenge minőség, még inkább van vele tennivaló.

Sok mű lát napvilágot önismeret témában is nemcsak magyar nyelven, hanem folyamatosan érkeznek az országba külföldi szerzők munkái is különböző minőségben, mélységben, más-más olvasói, társadalmi réteget megszólítva. Jómagam is szívesen olvasok ilyen műveket a pszichoszomatikát választva ehhez eszközként, irodalomként pedig leginkább Ruediger Dahlke német orvos, terapeuta könyveit. Az ő és mások műveit is évek óta olvasom magyar fordításban – természetesen magánemberként. Azonban olvasás közben rendre szemet szűrtak a hibák. Olyanok, amelyek az eredeti nélkül is feltűntek és egyszerre javító nyelvtanárrá váltam. Idegen nyelvként tanítom a német nyelvet és napi rutin a közvetítő, ill. íráskészséget mérő feladatok ellenőrzése, javítása is. Így a legtöbb hiba mögött pontosan tudtam, mi szerepelhet az eredetiben, és azt is, miben vétett a fordító. Ezeket a hibákat gyűjtöttem össze és rendszereztem egy cikksorozat formájában, a hibák mennyiségét és típusát tekintve is a teljesség igénye nélkül.

Jelen írás tehát a fordítói tevékenységet az elkészült, nyomtatásban megjelent, kereskedelmi forgalomban a mai napig is kapható fordítások felől vizsgálja különböző hibatípusok alapján. A magyar példák párhuzamként az eredeti szöveget is megadom.

1. A SZERZŐK ÉS FORDÍTÓIK

Ruediger Dahlke² német orvos, pszichoterapeuta, természetgyógyász, számos könyv szerzője 1951-ben született Berlinben, orvosi tanulmányokat folytatott a müncheni Lajos Miksa Egyetemen (Ludwig-Maximilian Universität), diplomáját 1978-ban kapta meg. Már a szakdolgozatát is a pszichoszomatika területén írta a gyermekek bronchiális asztmájáról. A '70-es évek közepétől továbbképezte magát természetgyógyász orvossá, valamint különféle terápiás területek felé fordult. Thorwald Dethlefsen intézetében (Institut für Außerordentliche Psychologie) reinkarnációs terápiát tanult, ahol ezt követően 1977–1989-ig dolgozott, majd elváltak útjaik.

1990-ben alapította a németországi Johanniskirchenben (Niederbayern) természetgyógyász központját (Heilkundezentrum), majd 2010–2012 között felépítette

² www.dahlke.at

Ausztriában (Steiermark) természetgyógyászati intézetét (Heilkundeinstitut Tamman-Ga), ahol a mai napig is praktizál, vezet képzéseket, szemináriumokat. Előadásokat is tart szerte Németországban, de más országba is ellátogat, többek között hazánkba is.

Tevékenysége nagyon sok területre kiterjed a homeopátiától, asztrológiától kezdve a Bach virágterápián, kéz- és lábelemzésen keresztül egészen a táplálkozásig, légzésterápiáig. Könyvei az élet gyakorlatilag minden területét felölelik, így adják meg az alapot az általa képviselt holisztikus (egységes, egészre vonatkozó, teljességre törekvő) szemlélethez, sőt egy-egy területhez több könyvet is írt.

Mindezek mellett olyan emberről van szó, aki az anyanyelvét tiszteli, azt magas szinten műveli, könyveit választékos stílusban írja, de még hírlevele, közösségi portálon megjelenő posztjai is ezt tükrözik. A nyelv a pszichoszomatika alapja, ahogy ezt Dethlefsennel közösen írt *Út a teljességhez* című könyvében ő maga is megfogalmazza:

„A betegségnek egyetlen célja van: hogy egészségessé váljunk. A tünet közölheti velünk, mi hiányzik ehhez – ez azonban feltételezi, hogy értünk a tünetek nyelvén. E könyv feladata segíteni, hogy ismét elsajátítsuk a tünetek nyelvét. *Ismét elsajátítsuk* – mondtuk, mert ez a nyelv régóta létezik, s nem kell feltalálni, csak *megtalálni*. Nyelvünk teljes egészében *pszichoszomatikus*, ami annyit jelent, hogy a nyelv ismeri a test és psziché összefüggéseit. Ha újra elsajátítjuk, hogyan kell meghallanunk nyelvünk e *kétértelműségét*, hamarosan meghalljuk s meg is értjük tüneteink beszédét.” (DETHLEFSEN–DAHLKE 1991: 27–28)

Az alábbi linken eredetiben is meghallgathatjuk, ahogy saját magát és a tevékenységét bemutatja: www.youtube.com/watch?v=rIK-eod8yMw

Thorwald Dethlefsen (1946–2010) német pszichológus, pszichoterapeuta, az ezoterikus pszichológia egyik legismertebb képviselője, az ezoterikus pszichológia alapítójának tekintik, számos könyv szerzője. Tanult asztrológiát is. Még egyetemi hallgató korában olyan korregressziós kísérleteket végzett, amelyek a hipnózisban levő személyt visszavitték korábbi életeibe. Ennek alapján olyan reinkarnációs technikát fejlesztett ki, amelyet különböző változatokban ma is használnak.

1.1. A cikkben érintett könyvek és azok fordítói

Az alábbiakban a jelen cikkben tárgyalt művek fordítóit találjuk abc rendben és a fordított műveket, valamint a kiadókat. Több könyv címében láthatunk vastagon szedett részeket. Ezeknél nem egyezik a külső és a belső borítón található cím, ezért itt szerepel az eredeti cím is. A felsorolt könyvek közül a kiadásjelzés alapján egyiknek sincs lektora.

➤ **Angster Mária és Sarankó Márta**

Dahlke: *A lélek nyelve a betegség. A kórképek értelmezése és a betegség adta esély* (Mérték Kiadó)

➤ **Hajós Gabriella**

- Dethlefsen: *A sors mint esély. Eredendő tudás a teljességről. Bevezetés az ezoterikus pszichológiába* (Mérték Kiadó)

- Dethlefsen–Dahlke: *Út a teljességhez. A betegség jelentése és jelentősége* (Arkánium Kiadó)

➤ **Hoffmann Judit**

- Dahlke: *Holisztikus táplálkozás. Jól egyen, hogy jól legyen!* (külső borító) (Bioenergetic Kiadó)

Holisztikus táplálkozás. Jól egyen, hogy jól legyen (belső borító)

Richtig essen. Der ganzheitliche Weg zu gesunder Ernährung

➤ **Szabó Judit**

- Dahlke:

Súlyproblémák. A túlsúly és az átlagon aluli súly jelentése és gyógyítása (külső borító)

Súlyproblémák. A túlsúly és az átlagon aluli súly jelentése és esélyei (belső borító) (Bioenergetic Kiadó)

Gewichtsprobleme. Be-Deutung und Chance von Übergewicht und Untergewicht

- Dahlke–Ehrenberger:

Testi és lelki megtisztulás. Salaktalanítás, méregtelenítés, elengedés (külső borító)

Testi és lelki megtisztulás. Méregtelenítés, salaktalanítás, elengedés (belső borító) (Bioenergetic Kiadó)

Wege der Reinigung. Entgiften, Entschlacken, Loslassen.

2. A FORDÍTÓI TEVÉKENYSÉG

Dahlke könyveit olvasva nyilvánvalóvá vált, hogy választékos, igényes stílusával nem mindegyik fordító bánik jól, van olyan, aki – megítélésem szerint – kifejezetten jó minőségben fordította az adott könyvet, itt fel sem tűnt, hogy fordítást olvasok, egy másik fordító pedig gyengébb teljesítményt nyújtott. Ezen a ponton felmerül a kérdés, mikor jó és mikor rossz egy fordítás. A fordítás minőségének megítéléséhez hiányoznak a kritériumok, hiszen mindenki más szempontból értékeli, pld. idegen szavak használata, terminushasználat hiányosságai, zsargon, magyartalanosságok, germanizmusok, tükörfordítás stb. (HELTAI 2005: 170). Számomra mindezek együttesen képezik a fordítás minőségének kritériumait, ugyanis tanárként ezeket egyidejűleg mind figyelembe kell vennem. Míg azonban a tanulás során, vagy egy nyelvvizsga dolgozat esetében bizonyos mennyiségű hibát vétve is lehet teljesíteni a feladatot, vagy nyelvvizsga bizonyítványt szerezni, egy publikus fordításnál, azon belül is nyomtatott, kereskedelmi forgalomban éveken keresztül kapható könyvnél ezek nem fordulhatnak elő.

A fordítás mindenkor feltételezi a fordító nyelvi kompetenciáit (magas szinten érti a forrásnyelvet) és magát a fordítási tevékenységet is magas szinten képes elvégezni. A könyvesboltban vagy webáruházban böngésző olvasó joggal várja el mindezeket és – mivel jobbat nem tehet –, megbízik a fordítóban. Azonban azt fogadja el, amit a kezében tart, és ha az nem tetszik neki, a szerzőről lesz rossz vélemény. A fordítóról ezt már kevésbé alakítja ki (KLAUDY 1997: 89). Talán eszébe sem jut, hogy a külföldi szerző és a magyar fordítás között létezik egy köztes személy. Ahogy én sem gondoltam erre, még nyelvtanárként sem, amíg nem jöttem szembe ezek a hibák.

Jelen esetben még megemlítendő, hogy ezen könyvek fordításánál szakfordításról van szó. Még akkor is, ha nem szakembereknek szánták, hanem az átlagembernek, aki érdeklődik a téma iránt. A szakfordításnál az egyik legfontosabb követelmény a terminológia ismerete és annak szabványos használata, „amely nemcsak a nyelvi megformálást, a szöveg minőségét befolyásolja, hanem az információkövetítés pontosságát is” (HELTAI 2005: 168).

A fordítás mindig alkotó tevékenység, szubjektív, de tudatos döntések egész sorozata (KLAUDY 1997: 17), ahogy azt Hoffmann Judit Dahlke *Holisztikus táplálkozás* című könyvének fordítója meg is mutatja nekünk, bár ahogy látjuk, nem mindig könnyű meghozni azt a bizonyos döntést (1). Sőt első ránézésre az eredetiben szereplő *(zer-)stören* megoldást vissza sem adja (*stören* = zavar, *zerstören* = szétrombol), így az információátadás sem teljes.

(1) Mindenesetre – ez **nyugati orvosi szellemek** számára is **világos** – a hiperaktív gyerekeket egészségi okokból hűtő módon **kéne** táplálni, nehogy zabolátlan tűzük a maguk és mások életét **zavarja/rombolja**. (DAHLKE 2007: 96)

Auf alle Fälle müssten – auch für westliche Medizingeister einleuchtend – hyperaktive Kinder aus Gesundheitsgründen kühlend ernährt werden, um dadurch mit ihrem ungezügelten Feuer nicht ihr eigenes und das Leben anderer zu (zer-)stören. (DAHLKE 2006: 136)

Gyakorló nyelvtanárként gyakran találkozom ezzel a tipikus fordítási hibával, amikor két vagy több azonos kifejezést, szót (szinonimát) hagy a szövegben a fordítást végző, gondolván, hogy jobb így, magasabb értékű a fordítás, hiszen neki több megoldása is van. Meg kell azonban tanulnia, hogy a döntést meg kell hozni, állást kell foglalni egy kifejezés, szó, egy változat mellett, tudva, hogy nem egy jó megoldás létezik. Mégis döntenie kell. Ahogy a fordítónak is, hiszen „a fordítói kompetencia nem más, mint a különböző variánsok közötti választás képessége” (HELTAI 2005: 168). Fordítói gyakorlat, hogy benne hagyunk több megoldást, de később, a döntést követően töröljük a feleslegeset. Példánkban ez elmaradt.

Lehetőségként azt sem szabad azonban elvetnünk, hogy a fordító a *(zer-)stören* igék jelentésének visszaadására ezt a perjeles megoldást választotta. Nyelvtanári, szakfordítói szemmel is elgondolkodtató, de magánemberként, olvasóként is. Kérdés, vajon egy szakmai háttérrel nem rendelkező olvasó, aki csak a magyar változatot látja, mit gondol ennek láttán.

Figyelmet érdemel még példánkban a *nyugati orvosi szellemek* kifejezés is, a *világos* állítás, amelynek eredetije az *einleuchtend* folyamatos melléknévi igenév, és a *kellene* köznyelvi formája, a *kéne*, amely Dahlke ezen könyvének magyar változatát gyakorlatilag végigkíséri.

3. HIBAJAVÍTÁS

Egy könyv megjelenése előtt az elkészült fordítás több kézen is átmegy, mielőtt nyomdába kerül. Először a hibákat javító kontrollszerkesztő veti össze a forrásnyelvi szöveget a célnyelvivel (KLAUDY 1997: 174). A következő lépés ezután a lektorálás. A lektor az, aki az egyezések és különbségek megállapítását végzi, ezt követően pedig azok javítását. A rossz jóvá, de akár a jó jobbá tételét is jelentheti ez (HORVÁTH 2011: 43).

A fordítás tanítása során is felmerül rendre a kérdés, mely hibákat és hogyan javítsuk. A legfontosabb, hogy az információ átadását érintő hibákat javítsuk, a megformálási hibák tekintetében elsősorban a helyesírási és nyelvhelyességi (morfológiai és szintaktikai) hibákat kell javítani (HELTAI 2005: 165). Nyelvtanárként mindenféle hibatípusra egyidejűleg figyelemmel kell lennem és a hibapaletta meglehetősen széles. Ezt fogjuk látni ez esetben is: a skála az egészen alapvető elgépelési, helyesírási hibáktól elkezdve az információátadást érintő hibákig terjed, sőt még azon is túlmutat. Jelen cikk és a sorozat többi része is azonban csak olyan hibákat tárgyal, amelyek az eredeti nélkül is észrevehetőek.

Tanári tapasztalatomból adódóan a fordítási tevékenység különböző szintjeit ismerem. Az első szint, amikor valaki még tanulja a fordítást, gondolunk itt a hallgatók által készített fordításokra. Itt megengedhető egy bizonyos hibaszázalék, hiszen tanulási folyamatról van szó. Egy következő szintet képvisel a nyelvvizsgákon elkészített fordítás, ahol már behatárolt az elkövethető hibák száma. Egy nyilvános fordítás esetében azonban maximális követelményeket kell érvényesíteni.

A hibák ismertetésénél a fenti sorrendet követem: a legköznapiabb hibáktól haladok az információátadást érintő súlyosabb hibák felé. Vizsgálódásomat javító tanárként a dolgozatok formájával kezdem.

Álljon tehát első helyen a formai hiba. Ezek nem feltétlenül a fordítót terhelik, semmiképpen sem a fordítói kompetenciáit, azonban a felelősség mindenképpen az övé, hiszen az ő keze alól kerül a fordítás a nyomdába. Megítélésem szerint minden olyan formai követelménynek is eleget kell tenni, amelyik az eredetiben szerepel. Azonban – ellentétben a nyelvvizsga feladatokkal – ezekben az esetekben a formai hibához többnyire az információátadás hiányossága is társul. A formai jegyek után a gépelési, elütési hibák következnek, majd a fajsúlyosabb helyesírási, nyelvtani, nyelvhelyességi hibák. Ezt követi a magyarázatok hiánya az idegen szavak, reáliák kapcsán. A sort a fordító megjegyzései zárják.

A hibák összegyűjtésénél KLAUDY javaslata szerint jártam el (1997: 169), nem javítok bele a szövegbe, hanem külön közlöm az észrevételeimet, listát készítettem a hibákból jelen cikk formájában, és nem teszek javaslatot egyéb megoldásra az általam hibásnak véltek esetében.

4. HIBATÍPUSOK

4.1. Formai hibák (tördelés, szerkesztés)

4.1.1. Tartalomjegyzék

A már az (1) példánál említett *Holisztikus táplálkozás* című könyv tartalomjegyzéke az eredetivel összevetve más formát mutat. Az eltérések a teljesség igénye nélkül: felesleges üres sorok, alcímek nincsenek beljebb kezdve, hiányzik a dőlt betűs jelölés (2), máshol épp ellenkezőleg, indokolatlanul beljebb kezdett alcímeket találunk. Mindezen hibák a könyv tartalmi áttekintésekor az olvasót félrevezetik.

(2) tartalomjegyzék a magyar fordításban tartalomjegyzék a német eredetiben
(DAHLKE 2007: 3) (DAHLKE 2006: 8)

ÉLELMISZEREK EGYEDI KRITIKÁJA	151	LEBENSMITTEL IN DER EINZELKRITIK	212
Genfood	151	Genfood	212
Víz, só és kenyér	152	Wasser, Salz und Brot	214
Só	152	<i>Salz</i>	214
Kenyer	154	<i>Brot</i>	216
Tej	154	Milch	217
Cukor és édességek	155	Zucker und Süßigkeiten	218

4.1.2. Táblázat

Ugyanezen könyvben a glikémiás indexhez tartozó táblázatban a közepe táján megtaláljuk ismét a teljes, két soros fejléct, véleményem szerint indokolatlanul, az élelmiszerek felsorolása ugyanis ettől függetlenül mindkét oszlopban folyamatos (3). A forrásnyelvvel összevetve derült fény ennek lehetséges okára: az eredeti táblázatban valóban szerepel a fejléc még kétszer, csak hogy ott a táblázat a következő oldalon folytatódik, tehát az oldaltörések miatt van ez. Ha a fordító ezt követte volna, akkor kétszer szerepel a fejléc, nem csak egyszer. Igazán tehát nem érthető az eljárása. (DAHLKE 2006: 51–53)

(3)

Glikémiás index			
Magas glikémiás indexű szénhidrátok		Alacsony glikémiás indexű szénhidrátok	
Maltóz (sör)	110	Teljes kiőrlésű vagy korpás kenyér	50
Glükóz	100	Basmati rizs	50
...	...	...	...
Főtt disznóbab, illetve lóbab	80	Teljes kiőrlésű tésztafélék (al dentedente)	40
Glikémiás index			
Magas glikémiás indexű szénhidrátok		Alacsony glikémiás indexű szénhidrátok	
Görögdiinnye	75	Füge, szárított sárgabarack	35
...	...	...	...

(DAHLKE 2007: 35)

Ugyanez megismétlődik egy négyoldalas táblázat első oldalán, a fejléc egyszer csak újra ott van. Az eredetivel összevetve kiderült, hogy ezúttal pontosan azon a helyen, ahol ott új oldal kezdődik (DAHLKE 2007: 100; DAHLKE 2006: 143–144). A többi helyen azonban nem követi ezt a mintát, csak az első oldalon. Ezen kívül a négyoldalas táblázatból 3 oldálnak szürke háttérszíne van, egynek pedig fehér (DAHLKE 2007: 100–103), az eredetiben minden oldal azonos színű háttérrel rendelkezik (DAHLKE 2006: 143–148). A táblázat nyomdai tördeléséért természetesen nem a fordító viseli a felelősséget, ez mindenkor a nyomda és a kiadó felügyeletét igényelné.

A *Holisztikus táplálkozás* című könyvet végigkíséri a lap szélén elhelyezett, szürke háttérben lévő tartalmi kiemelés – lásd jobbra (4). Ezek a szövegben ott helyezkednek el értelemszerűen, ahová tartoznak, egy oldalon 2–4 található. Azonban a könyv 12. oldalán már feltűnő mértékben elcsúsztak ezek a kis szürke négyzetek, kb. 3 egységnyit. Az eredetivel összevetve kiderült, hogy a magyar könyvben egy ilyen tartalmi kiemeléssel több van, ezért az elcsúszás. Egészen pontosan ez a kis négyzet eredetileg a 7. oldalon szerepel a lapnak ugyanazon részén, a 12. oldalon pedig feleslegesen. (DAHLKE 2007: 11)

Teljes értékű táplálkozás a
puding-vegetarianizmus
helyett (4)

Dethlefsen *A sors mint esély* című könyvének egyik táblázatában elcsúszott egy sor (5). Az *angyal* került rossz helyre, a következő teljesen üres sor 2. oszlopába. Ezt látva olvasóként automatikusan az előző sor üresen maradt helyére tenném be a szót a 4. oszlopba. Az eredetiben azonban az *angyal* a *bika* helyén van a 3. oszlopban, és a *bika* van a 4. oszlopban. A formai hibán kívül ez esetben is sérül az információátadás.

(5)

Szám	1	2	3	4
princípium	...	...	...	...
...	...	...	...	...
az apokalipszis állatai	oroszlán	sas	bika	
		angyal		
...	...	...	...	...

(DETHLEFSEN 2009: 133)

Zahl	1	2	3	4
Prinzip	...	...	...	...
...	...	...	...	...
Tiere der Apokalypse	Löwe	Adler	Engel	Stier
...	...	...	...	...

(DETHLEFSEN 1984: 175)

4.2. Gépelési, szedési hibák

Sajnos, nem kerülhetem meg ezt a hibatípust, amely számomra talán a legmeglepőbb volt. Olyan, a gépelés során előforduló elütéseket találtam több műben is, amelyeknek nyomtatásban megjelenő könyvben megítélésem szerint egyáltalán nem szabadna előfordulniuk.

4.2.1. Betűelütés

Betűelütések (6)–(11), (zárójelben a szó helyesen). Van, ahol két egymás melletti betűt is elgépeltek (8), *m* helyett *r n* áll (11), és fordítva (12); helytelen a matematikai jel (13), szó belsejében felesleges betű van (14)–(17), a könyv irodalomjegyzékében magának a szerzőnek a nevébe is került felesleges betű (16), értelmet nem hordozó felesleges betű a mondatban (18), felesleges névelő (19). A (18) példánál a fordítás mondat szinten is hagy maga után nem kevés kívánnivalót.

- (6) *maga is átélheti e szöveg jelentőségét* (jelentőségét) (DETHLEFSEN 2009: 21)
- (7) *az ő életében* (az **ő** életében) (DETHLEFSEN 2009: 161)
- (8) *erre a forrásra nincsen szilsége* (szüksége) (DETHLEFSEN 2009: 161)
- (9) *Amíg alszik az ember, nem ismeri tel azokat, akik ébren vannak.* (fel) (DETHLEFSEN 2009: 46)
Solange man schläft, kann man die Wachen nicht erkennen. (DETHLEFSEN 1984: 63)
- (10) *megtelt okok* (meglelt) (DETHLEFSEN–DAHLKE 1991: 128)
die gefundenen Ursachen (DETHLEFSEN–DAHLKE 1990: 91)
- (11) *Keresztelő Jánosnak; és né r n elyek Illésnek; némelyek pedig egynek a próféták közül.* (némelyek) (DETHLEFSEN 2009: 189)
Für Johannes den Täufer, andere für Elia, wieder andere für sonst einen der Propheten. (DETHLEFSEN 1984: 247–248)
- (12) *az inka m ált lélek* (inka **r n** ált) (DETHLEFSEN 2009: 95)
die »Beschaffenheit« der inka r n ierten Seele (DETHLEFSEN 1984: 127)
- (13) $4 = 1 + 2 + 3 + 4 + 10 = 1$ (DETHLEFSEN 2009: 130)
 $4 = 1 + 2 + 3 + 4 - 10 = 1$ (DETHLEFSEN 1984: 172)
- (14) *onmega-6* (DAHLKE 2007: 142)
- (15) *okkkult* (DAHLKE 2007: 177)
- (16) *Dahlkre* (DAHLKE 2007: 210)
- (17) *Vagyis végigsesszük az utat a Kánaánig.* (DAHLKE 2009: 157)
Wir essen uns also den Weg frei, heim ins Schlaraffenland. (DAHLKE 1989: 193)
- (18) *A CFS (Chronic Fatigue Syndrome) k módszereivel próbál meg emberi életet összehozni, ami – legalábbis hosszú távon – szükségszerűen félresikerül.* (DAHLKE 2007: 68)
CFS (Chronic Fatigue Syndrome), das chronische Erschöpfungssyndrom, könnte gut die Umschreibung für eine Lebensform sein, die mit den Methoden der Raubtierernährung versucht, ein menschliches Leben hinzubekom-

men, was natürlich – zumindest auf lange Sicht – misslingen muss. (DAHLKE 2006: 99)

- (19) *A déltengeri szigetlakók ezzel szemben azok felé a gyümölcsök felé orientálódtak, amelyek napos tájaikon a maguktól nőttek, ...* (DAHLKE 2007: 92)
Die Südseeinsulaner dagegen tendierten zu jenen Früchten, die in ihren sonstigen Gefilden von Natur aus wuchsen, ... (DAHLKE 2006: 131)

4.2.2. Írásjelek nem megfelelő használata

Kötőjelek helytelen használata: az eredetiben nem szerepel kötőjel, a magyarban igen, és helytelenül (20). A (21) példánál a kötőjelhasználat egyezik, azonban a magyar fordításban ismét helytelenül használják.

- (20) *Ezáltal az 1-től 9-ig tartó számjegysor minden fejlődés – és teremtésfolyamat alap mintáját adja.* (DETHLEFSEN 2009: 129)
So bilden die Ziffern 1–9 das Grundmuster einer jeden Entwicklung und Schöpfungsprozedur. (DETHLEFSEN 1984: 171)
- (21) *Ezeket a témákat – bármennyien állítják az ellenkezőjét- nem a terapeuta veti fel, ...* (DETHLEFSEN 2009: 188)
Diese Themen werden nicht – wie viele behaupten – vom Therapeuten ins Spiel gebracht, ... (DETHLEFSEN 1984: 246)

Felesleges **szóközi elválasztójelek** terhelik az olvasót és ezzel zavarják az olvasás élményét. Az eredetiben egyik helyen sem szerepel a szó olyan nyomatékkal, amelyet ezen a módon tükrözni kellene a fordításban.

- (22) *Ugyanez ér-vényes arra, ...* (DETHLEFSEN 2009: 85)
Das Gleiche gilt, ... (DETHLEFSEN 1984: 114)
- (23) *..., hogy akárcsak meg-közelítőleg is bejárnánk a számmisztika óriási birodalmát.* (DETHLEFSEN 2009: 128)
..., das große Gebiet der Zahlenmythologie auch nur annähernd auszuschöpfen. (DETHLEFSEN 1984: 170)
- (24) *..., melynek a korábbi traumáktól való meg-szabadítás a célja, ...* (DETHLEFSEN 2009: 165)
..., deren Ziel die Entladung früherer Traumata ist, ... (DETHLEFSEN 1984: 216)

Mondatkezdés kisbetűvel (25), az eredetivel nem egyező **mondatközi írásjelek** (26):

- (25) *Legyen ez a szoba kopár: fehérre vagy feketére festett, tegye ki esetleg a falra a tizenharmadik tarot-kártyát (a Halált). íróasztalára odaállíthat egy koponyát vagy egy homokórát.* (DETHLEFSEN 2009: 100)
Dieser Raum sollte karg sein und auf das Notwendigste beschränkt: ganz weiß oder schwarz gestrichen, als Wandschmuck eventuell die dreizehnte Tarotkarte (Tod). Auf Ihren Schreibtisch eventuell einen Totenkopf oder eine Sanduhr stellen. (DETHLEFSEN 1984: 133–134)

- (26) *Ezekben a kísérletekben sikerült elérni, hogy a kísérleti alanyok ne csak saját születésüket, fejlődésüket az **anyaölből; fogantatásukat**, hanem korábbi inkarnációikat is újra átéljék.* (DETHLEFSEN 2009: 166)
*In diesen Experimenten gelang es, Versuchspersonen durch die hypnotische Altersregression nicht nur ihre eigene Geburt, ihre Entwicklung **im Mutterleib und ihre Empfängnis**, sondern auch frühere Inkarnationen wiedererleben zu lassen.* (DETHLEFSEN 1984: 219)

4.3. Helyesírási hibák

Helyesírási hibáknak megítélésem szerint nincs helye egy nyomtatott könyvben. Ezek számát a minimálisra, lehetőség szerint nullára kellene csökkenteni.

- (27) *Mely sorsrészletekben van illetőségük?* (DETHLEFSEN 2009: 82)
 (28) *Idő kérdése ...* (DAHLKE 2011: 51)
 (29) *... a mag alfája és ómegája ...* (DAHLKE 2007: 56)

Több példát is találtam arra, hogy ugyanaz a szó, kifejezés egybeírva és különírva is megjelent a könyvben, sőt a (32) ugyanazon az oldalon néhány sor különbséggel.

- (30) *vitális anyag/vitálisanyag* (DAHLKE 2007: 110, 56)
 (31) *alap-axióma/alapaxióma* (DETHLEFSEN 2009: 43)

4.4. Nyelvtani, nyelvhelyességi hibák

Kimaradt a birtokviszony ragja: *gyűjtögetőjeként*, a párjánál azonban (*vadászaként*) megtaláljuk.

- (32) *Mindenképpen ésszerű, ha tudatosítjuk magunkban, hogy mennyire vagyunk olyan lények, akiknek történelmük van, és hogy mennyire csontjainkban érezzük még a (például diófélék) **gyűjtögetőként** és vadállatok **vadászaként** eltöltött hosszú időt.* (DAHLKE 2007: 60)
*Es ist durchaus sinnvoll, sich klar zu machen, wie weitgehend wir Wesen mit Geschichte sind und wie sehr uns noch die langen Zeiten als **Sammler**, zum Beispiel **von Nüssen**, und **Jäger von Wildfleisch** in den Knochen stecken.* (DAHLKE 2006: 86–87)

Ebben a mondatban pedig feleslegesen van benne a birtokos rag, egyszerűbb szerkezettel is megoldható.

- (33) *Ennek a borzalmas **helyzetnek az ellenére** a patkányok továbbra is a gócpont szorosságába nyomulnak, ahol nagy valószínűséggel önnön és fajtársaik agressziójának áldozataivá lesznek.* (DAHLKE 2007: 85)

Trotz dieser schauerlichen Situation drängen die Ratten weiter in die Enge des Ballungsraums, wo sie mit großer Wahrscheinlichkeit Opfer ihrer eigenen Aggression und der ihrer Artgenossen werden. (DAHLKE 2006: 122)

Egyes szám többes szám probléma (35), *milyenek/milyennek* kérdőszók tévesztése (36).

- (34) *Ha már muszáj nekünk valamit elkészíteni, akkor meg kellene vizsgálnunk, melyik eljárások teszik a legkíméletesebben és legjobban lehetővé, ...* (DAHLKE 2007: 110)
Wenn wir schon zubereiten müssen, wäre zu untersuchen, welche Verfahren es am schonendsten und besten ermöglichen, ... (DAHLKE 2006: 157)
- (35) *„Milyenek találta a sztéket?” kérdezte a pincér.* (DAHLKE 2007: 115)
»Wie fanden Sie das Steak?«, fragte der Kellner. (DAHLKE 2006: 163)

A következő mondatban ismét több hiba is található (37). Figyelmet érdemel a kicsit régies *-béli* melléknévképző a ma szokásos *-beli* helyett, nyelvhelyességi hiba az *épp/éppen – ép/épen* páros (paronímia) tévesztése, és sajnos itt is megtaláljuk Hoffmann Judit többször előforduló hibáját, amit már az (1) példában láthatunk. A fordítás mindig szubjektív, de tudatos döntés meghozatala, azonban a döntés itt is elmaradt. Az (1) példában perjellel hagyta benne a két lehetséges variánst (vagy így adta vissza a két ige jelentését), itt perjel nélkül két megoldás keveredését látjuk: *lenne szükség kellenének – éppen az ellenkezőjére* (és nem ellentétére) *lenne szükség* vagy *éppen az ellenkezője kellene*. Az *etwa* fordításaként a *mondjuk* a beszélt nyelv sajátja, amely az író stílusára azonban egyáltalán nem jellemző.

- (36) *Az egészséges táplálkozáshoz az egyesült államokbéli megoldásnak épen az ellentétére lenne szükség kellenének, még akkor is, ha ez már sikeresen meghódítja az egész világot: friss élelmiszerek, amelyek lehetőleg rövid úton a tányérra kerülnek, miután frissen elkészítették, és nem mondjuk felmelegítették őket.* (DAHLKE 2007: 110)
Für die gesunde Ernährung wäre das Gegenteil der US-amerikanischen Lösung gefragt, auch wenn diese bereits erfolgreich die alte Welt erobert: frische Lebensmittel, die auf möglichst kurzem Weg auf den Teller gelangen, nachdem sie frisch zubereitet und nicht etwa aufgewärmt wurden. (DAHLKE 2006: 158)

A következő példa (38) mondatában is több hibát találhatunk. A nyelvtani mellett nyelvhelyességi hiba is megjelent, amely végigkíséri a már említett könyvet: a *kellene* helyes alak helyett folyamatosan *kéne* áll. A főnévi igenév ragozása maradt ezúttal el: *állnia*. Mindazonáltal mondat szinten sem állt a fordító a helyzet magaslátán, többszöri nekifutásra is nehezen érthető a gondolat.

- (37) *Még az ilyen intézkedések vagy akár egy böjt-salaktalanító kúra előtt első helyen kéne állni annak, hogy készüljünk neki saját életritmusunknak és a megfelelő stressz-szintnek.* (DAHLKE 2007: 90)

Noch vor solchen Maßnahmen oder aber einer Fasten-Entschlackungskur wäre an erster Stelle am eigenen Lebensrhythmus und dem entsprechenden Stresspegel anzusetzen. (DAHLKE 2006: 129)

Amikor pedig a fordító mégis a helyes *kellene* alakot használja, mondatszinten nem sikerül az egységesítés, a második *kellene* ebben a szerkezetben elhagyható (39), ahogy az az eredetiben is látható. A szerkezet így sem helytelen, de az egységesítéssel megkönnyítené az olvasást. Elgondolkodtató a mondatban még a *középbe hozni* kifejezés. Ebből azt tudhatjuk meg, hogy a fordító nem ismeri a szakterületre jellemző terminológiát, holott a könyv magyar fordításban való megjelenését (2007) megelőző években a szerzőnek már jónéhány könyve kapható volt. De természetesen sok más szerző könyvére is támaszkodhatott volna.

- (38) *Ezenfelül megmutatja, hogy mit **kellene kerülni**, és mit **kellene** előnyben részesíteni a megfelelő típusoknak ahhoz, hogy életüket jobban a **középbe hozzák**.* (DAHLKE 2007: 99)

*Außerdem zeigt sie, was die entsprechenden Typen **vermeiden** und was sie **bevorzugen sollten**, um ihr Leben mehr **in die Mitte zu bringen**.* (DAHLKE 2006: 141)

Nyelvhelyességi hiba az a szótévesztés, amely már lexikai területet érint: ismét a hasonló alakú szavak (paronímiák) helytelen használatába botlottunk (40)–(41).

Az *elfogódott* (megilletődött, feszélyezett, zavart) – *elfogult* (nem tárgyilagos személy vagy magatartás) szavak tévesztése (40):

- (39) *A bíró anélkül végzi a feladatát, hogy tekintettel lenne a saját vagy az elítélt ember személyére, csak a szabályoknak és a jog rítusainak veti alá magát, és a tárgyalás befejeztéig felhagy azzal, hogy saját egyéniséggel és véleményével rendelkező magánember legyen. Ha ez nem sikerül neki, azaz nem kizárólagosan a törvénykönyv betűinek engedelmeskedik, akkor **elfogódottnak** nyilvánítják és elutasítják.* (DAHLKE 2011: 41)

*Wie der Priester hat der Richter sein Amt ohne Ansehen der eigenen oder der abzuurteilenden Person zu versehen. Während er seines Amtes waltet, ist er nur den Regeln des Gerichtsrituals unterworfen und hat bis zum Ende der Verhandlung aufzuhören, eine individuelle Privatperson mit Privatmeinungen zu sein. Gelingt ihm dies nicht und ist er anderen als ausschließlich den gerichtlichen Regelbüchern verpflichtet, wird er als **befangen** abgelehnt.* (DAHLKE 2000: 40)

A jelentés kibontása mindig az egynyelvű szótárral kell, hogy kezdődjön. Aszerint a *befangen* mindkét jelentést magában foglalja (DUDEN 2007: 259), ami a német-magyar nagyszótárban is megtalálható *befangen*² (HALÁSZ 2006: 228–229), azonban megsegíti a fordítót egy példával a 3. jelentésnél: *elfogult ein befangener Richter elfogult bíró*. A fordítóé minden esetben a feladat és a felelősség, hogy a magyarban két különböző szóval jelölt fogalmak közül a helyeset használja.

Az *egyhangúlag* (ellenvetés nélkül) – *egyhangúan* (monoton módon) paronímia helytelen alkalmazása (41) is előfordul Dahlke egy másik könyvében.

(40) *Ezt már hosszú ideje tudták, és táplálkozási körökben egyhangúan a teljes értékű szénhidrátokat javasolták.* (DAHLKE 2007: 139)

Das wusste man schon lange und empfahl aus Ernährungskreisen einstimmig die vollwertigen Kohlenhydrate. (DAHLKE 2006: 195)

A kiindulás itt is az egynyelvű szótár (DUDEN 2007: 473):

¹ einstimmig (Musik) *aus nur einer Stimme bestehend*: ein -es Lied; e. singen

² einstimmig [zu einstimmen (3)]: *ohne Gegenstimme; mit allen Stimmen*: ein -er Beschluss; sie wurde e. gewählt

Itt is a fenti helyzet állt elő: a német *einstimmig* kétféle tartalmához nekünk két különböző szavunk van, azonban a jelentés elkülönülése csak a határozói alakban jelentkezik, itt ugyanis jelentéstől függően kétféle képzőt használunk: *egyhangúan/egyhangúlag*. A Halász-féle *Német–magyar nagyszótárban* is megtaláljuk ezen címszó alatt mindkét jelentést (HALÁSZ 2006: 464), azonban helytelen magyar alakkal.

1. egyhangú; **ein einstimmiger Beschluss** egyhangú határozat; **er wurde ~ gewählt** egyhangúan választották meg

2. zene egyszólamú

Ha keresgélünk egy kicsit visszafelé is, a magyar–német nagyszótárban az *egyhangú* címszónál a két különböző végződést szinonimaként találjuk. (HALÁSZ 2006: 277)

1. [egyértelmű] einstimmig, einhellig, unanim

2. [unalmas] a) *ält* eintönig, gleichförmig, einförmig, monoton, fad *köz*b

b) [hanghordozás] eintönig, monoton; ~**an énekel** leijern, eintönig singen; ~**an/~lag megválasztották** er wurde einstimmig gewählt

Fentiekből láthatjuk, hogy a kétnyelvű szótárak félrevezető (hibás) szóhasználatot adnak meg, szinonimaként kezelik a két alakot – helytelenül. Azonban mindez a fordítót nem menti fel az elkövetett hiba és a felelősség alól. Megítélésem szerint ezzel ebben az esetben is tisztában kellene lennie mindhárom érintett fordítónak. Mindazonáltal e cikk írásakor a word szövegszerkesztő zölddel alá is húzta azonnal a helytelen alakot: *egyhangúan* választották meg. Ha kijavítom (*egyhangúlag választották meg*), az aláhúzás eltűnik.

Nem tartom szerencsésnek az *első fokon – másodfokon* kifejezések olyan kontextusban történő használatát, ahol nem bírósági eljárásról van szó. Bár az eredetiben is a jogi kifejezések vannak, és sem a nyomtatott egynyelvű szótár (DUDEN 2007: 887), sem a Duden Stilwörterbuch kötete (DUDEN 2001: 437–438), sem pedig a Duden online szótára nem ad meg egyéb használati lehetőséget, mégis úgy gondolom, hogy ebben a szövegösszefüggésben ezek magyarul nem állják meg a helyüket.

- (41) Itt **első fokon** bizony csak az segít, ha éber érzékekkel kipróbáljuk, hogy aztán **másodfokon** egyre jobban tudatosítsuk egyéni típusunkat, és idővel kifejlesszük a belső hangot. (DAHLKE 2007: 111)
 Hier hilft **in erster Instanz** wohl nur, mit wachen Sinnen auszuprobieren, um sich **in zweiter Instanz** seines individuellen Typs immer bewusster zu werden und mit der Zeit die innere Stimme zu entwickeln. (DAHLKE 2006: 159)

4.5. Jelentések betoldásának hiánya

4.5.1. Étél-, ital-, márkaneveknél és reáliáknál magyarázó betoldás

Magyarázó betoldásokra akkor van szükség, ha az olvasóról azt feltételezzük, hogy enélkül nem értené

- az étel, ital márkanevének utalását annak saját konnotációjára, vagy még magát a márkát sem ismeri,
- a (történelmi) reáliát.

Ezekben az esetekben mindenképpen valamilyen kiegészítést kell tennünk annak érdekében, hogy a célnyelvi olvasó is hozzájusson ahhoz az információhoz, amihez a forrásnyelvi olvasó hozzájut. Ez Dahlke *Holisztikus táplálkozás* című könyvében többször is hiányzik. A (43) példában a *Sunrider* marad magyarázat nélkül, és mivel a német eredetiben is így van, feltételezem, hogy a forrásnyelvi olvasók tisztában vannak vele, hogy egy amerikai cégről van szó, bizonyára jobban elterjedtek német földön a termékeik. Figyelmet érdemel a *szomj- és éhség-szakasz* megoldás, de a *sok jó vízzel* is, ez utóbbiak okán álljon itt az eredeti mondat is. A (44) példában a *Römertopf* maradt magyar megnevezés nélkül, mi ezeket az edényeket római tálnak hívjuk.

- (42) Évekkel ezelőtt felfedeztem alternatívának egy csokiszelet alakú táplálékot („**Sunrider**”), amely **sok jó vízzel** együtt nagyon könnyen emészthetően hosszú **szomj- és éhség-szakaszokon** segít át. (DAHLKE 2007: 9)
 Vor Jahren habe ich als Alternative dazu eine Ernährung in Riegelform (»**Sunrider**«) entdeckt, die mir zusammen **mit viel gutem Wasser** über lange **Durst- und Hungerstrecken** sehr bekömmlich hinweghilft. (DAHLKE 2006: 17)
- (43) Erre különben a **Römertopf** különösen alkalmas, mert nagyon kevés zsír kell bele. (DAHLKE 2007: 113)

Reália esetében is magunkra hagy a fordító, nem tudjuk meg a könyvből, hogy a *consommé* tisztított erőleves, amelyet több eljárással tehetnek teljesen zsírtalanná, vagyis tisztává, az eljárást a francia konyha aranykorától ismerik (45). Az eredetiben emellett sem áll magyarázat, itt is csak feltételezni tudom, hogy a németek ezzel tisztában vannak.

- (44) A bécsi udvar császári és királyi leveskonyháján a legfinomabb **consommét** a nagyságos uraknak tartották fenn, a húsos maradék megmaradt a cselédségnek, ... (DAHLKE 2007: 25)

- Eiweiß und vor allem Fett schwimmen dagegen auf der **Understatementwelt**, machen von der Menge her wenig Eindruck ...* (DAHLKE 2006: 65)
- (49) *..., amelyben az első öbölháborúban részt vett sok **GI** szenved.* (DAHLKE 2007: 181)
- ..., an dem viele **GIs** aus dem ersten Golfkrieg leiden, ...* (DAHLKE 2006: 253)
- (50) *És természetesen csak alkalmasabbak erre azok a műalkotások, amelyeket a **nouvelle cuisine hoz létre**, mint a táplálékkiegészítőkkal teli műanyag doboz.* (DAHLKE 2007: 167)
- Und natürlich eignen sich dafür Kunstwerke, wie sie die **Nouvelle Cuisine schafft**, besser als Plastikdöschen voller Nahrungsergänzungsmittel.* (DAHLKE 2006: 234)

A kulturális háttér ismeretének hiánya is eredményezhet megértési nehézségeket, ahogy azt a következő példa mutatja (52). Ezt csak az érti meg a *Sorsfordulók* című könyvben, aki német nyelvű televízió műsorokat néz(ett) és látta a *Wollen wir wetten/Wetten, dass ...* műsort (*Fogadjunk, hogy ...*). A szerző itt erre utal, de az olvasó magyarázat nélkül ezt nem értheti. A *televízióóvoda (Der Fernsehkindergarten)* című fejezet kezdődik ezzel a sorral, a műsor címére való utalás a magyar könyvben dőlt betűvel van szedve, az eredetiben nem, de egyéb segítséget nem kapunk. Érdekessége még a két mondatnak, hogy a fordító felszólító mondatot csinált a kérdőből.

- (51) ***Fogadjunk**, hogy e társadalom gyermekessége az életszokásokban és különösen a többségi médiumban, a televízióban is megmutatkozik!* (DAHLKE 2011: 141)
- Wetten**, dass sich die Kindlichkeit dieser Gesellschaft auch in ihren Lebensgewohnheiten und insbesondere im Mehrheitsmedium Fernsehen zeigt?* (DAHLKE 2002: 196)

4.5.3. A fordító megjegyzései

A magyarázó betoldások esetében felmerül a kérdés, hogyan tegye ezt a fordító. Ezekben a könyvekben három variációt találunk.

- a) Amikor a fordító lábjegyzetként a lap alján helyezi el az információt '*A ford.*' jelzéssel a végén, amiből tudhatjuk, hogy az eredeti műben ez nem szerepel, ez az ő személyes hozzáfűzött megjegyzése. Erre találunk példát Dahlke *Súlyproblémák* című könyvében a magyarok étkezési szokásainál, ahol a szerző hiányos, ill. téves ismereteihez fűzte hozzá a fordító a sajátjait (53). Ha a könyv egészében kevés esetben van betoldanivaló, csillaggal, ha folyamatosan előfordulnak, számozással lehet megoldani.

- (52) *A magyarok szinte csak a gulyáslevest* kínálják, de az aztán tüzes! A puszta vad lovasnépei – legyenek azok cigányok, hunok vagy magyarok – megteremtették az étkezést kísérő zenét. ...*

A lap alján a megjegyzés:

A németek a **Gulasch szón egyaránt értenek gulyáslevest és pörköltet. Sajnos Nyugat-Európában többnyire nincsenek tisztában történelmünkkel és eredetünkkel. Ezt tükrözi ez a rövid fejezet is. (A ford.)* (DAHLKE 2009: 104)

- b) Amikor a fordító a szövegbe illesztve kerek vagy szögletes zárójelben leírja a hozzáfűznivalóját 'A ford.' megjegyzéssel a végén. Jelen példánkban szerencsésebb lett volna, ha a kétféle zárójel lehetőségét kihasználva elkülöníti a szavak magyar jelentésétől a saját magyarázatát (54).

(53) *A német hétköznapi nyelv a szerencse (Glück) szó helyett a disznó (Schwein) szót is használja. (Gondoljunk csak a magyar „szerencsemalacra”. – A ford.)* (DETHLEFSEN 2009: 76)

- c) Amikor a fordító a szövegbe illesztve kerek vagy szögletes zárójelben leírja a hozzáfűznivalóját 'A ford.' megjegyzés nélkül. Jelen példában nem teljesen korrekt a magyarázat, ugyanis a Glück boldogságot jelent és nem boldogot (55).

(54) *A boldogság a tudat, a lélek egy állapota, ezért is beszélnek a németek üdvösségről. [A német nyelvben az üdvösség szó a boldog (Glück) és a lélek (Seele) szó összetétele.] A boldogság tökéletesen független a külvilágtól.* (DETHLEFSEN 2009: 93)

A két utóbbi példa ugyanabból a könyvből való, ami azt mutatja, hogy sajnos a fordító következetlenül járt el.

A saját olvasási tapasztalataim alapján az első megoldást tartom a legjobbnak. Ha szükségem van az információra, elolvasom a fordító megjegyzését, ha nincs, folytatom az olvasást.

4.5.4. A fordítói megjegyzésekben rejlő lehetőségek

A magyarázó betoldás kihagyásának lehetőségével nehezen érthető nyelvi utalások, szójátékok esetén lehet élni (KLAUDY 1997: 94). A következő példában a három, német nyelvterülethez tartozó ország (Németország, Ausztria, Svájc) különböző *tízórai* elnevezéseit olvashatjuk. A táplálkozásról szóló könyvben ennek nincs különösebb jelentősége, ezért ki lehetett volna hagyni (56), a fordító azonban nem tette. A szövegben ugyanis a *tízórai* egy további elnevezése is megjelenik, amely ezzel együtt színesíti a nyelvi palettát, sőt a szerző ki is használja mindezeket annak érdekében, hogy a hangsúlyt arra helyezze, ami szerinte fontos.

- (55) *Az ezzel elért vércukorszint-süllyedés már kilenc óra tájban jelentkezik, és kikényszeríti a második reggelit, Ausztriában a Jausét, vagy a svájciaknál a Znünit. A nevek változnak, de a cukorszint-esés hatása nemzetközileg hasonló.*

Alemán vidékeken ezt a „süße Stücke“-n [édes darab/falat] keresztül érik el, ... (DAHLKE 2007: 140)

A fordító itt sem jelezte, hogy a saját megjegyzéséről van szó a szögletes zárójelben. Mindazonáltal tovább színesíthette volna a tízórai elnevezéseinek palettáját, ha megmagyarázza a *második reggelit*, a német nevét, (*zweites Frühstück*), és hozzáteszi, hogy nálunk *tízórainak* hívják, bár a szerző szerint az éhség már 9-kor jelentkezik. Ebben a mondatban az *alemán vidékeken* is megért volna egy megjegyzést, kérdéses ugyanis, hogy az átlagolvasó tudja-e, mely területekről beszél itt a szerző.

Ugyanilyen lehetőség kínálkozik Dethlefsen *A sors mint esély* című könyvében, ahol a *Zufall – véletlen* magyarázatát találjuk (57). Itt megint csak hiányzik 'A ford.' jelzés.

- (56) *Egyébként magán a „véletlen” szón is felismerjük, hogy eredetileg más értelmű lehetett. (Véletlen németül Zufall: megesés, odaesés). Azt jelzi, ami az emberrel törvényszerűen megesik. (DETHLEFSEN 2009: 25)*

Übrigens erkennt man bereits an dem Wort »Zufall«, daß dieses ursprünglich wohl eine andere Bedeutung hatte. Denn es bezeichnet das, was dem Menschen gesetzmäßig zufällt. (DETHLEFSEN 1984: 34)

A magyar *véletlen* szó is hasonló jelenséget mutat, arra utal, hogy nem gondoltunk arra, nem *véltük* volna, hogy ez bekövetkezhet, megeshet (velünk): *véletlen – nem vélt*. Ezzel a fordító ebben az esetben is színesíthette volna a nyelvi palettát, gazdagíthatta volna az olvasó ismereteit.

Egy gondolat erejéig visszatérek egy korábbi példához, ahol nyelvtani hiányosság mutatkozott a fordító részéről a *milyenek/milyenek* kérdőszók tévesztése kapcsán (36). Ha a szövegösszefüggést is megnézzük, nemcsak a kiragadott példát, azonnal feltűnik, hogy a fordítónak itt is lett volna mit hozzáfűznie, de nem tette. Ezzel azonban mindenképpen megkurtította a szerző mondanivalóját. Nézzük meg, hogy is néz ki a mondat a szövegkörnyezetben és ez esetben tekintsünk el a további hibáktól (58):

- (57) *Az olyan ételleírások, mint „A lazac párbeszéde a kacsamellel kapormártásos spenótágyon” egyfajta vidámságot okoztak, és vicceket szültek, amelyek a mesterséges kreációkra éppúgy vonatkoztak, mint a felszolgált csekély mennyiségekre. „Milyenek találta a sztéket?” kérdezte a pincér. „Ó, alig találtam meg; teljesen véletlenül láttam csak meg egy apró salátalevél alatt” – válaszolt a vendég. (DAHLKE 2007: 114–115)*

Beschreibungen wie »Dialog des Lachses mit der Flugentenbrust auf dem Spinatbett an Dillsauce« sorgten für eine gewisse Heiterkeit und forderten Witze heraus, die sich auf die künstlichen Kreationen ebenso bezogen wie auf die geringen Mengen, die serviert wurden. »Wie fanden Sie das Steak?«, fragte der Kellner. »Rein zufällig unter einem kleinen Salatblatt« antwortete der Gast. (DAHLKE 2006: 163)

Itt a *Wie fanden Sie das Steak?* kérdés kétértelműségével játszanak. (A *wie* kérdőszó jelentései: *milyen, hogyan*.) Ez egyrészt a másik véleményére irányuló kérdés: *Milyennek találta a szteket?*, amivel a pincér udvariasan megérdeklődheti a vendégtől, elégedett volt-e, másrészt pedig a *Hogyan találta meg a szteket?* kérdést rejti magában. A pincér vélhetően az első értelemben kérdezett, a vendég pedig erre a második kérdésre válaszolt, jelezve, hogy a mennyiséggel volt elégedetlen. Fentebb az áll, hogy a magyarázó betoldás kihagyása nehezen érthető nyelvi utalások, szójátékok esetén szükséges (KLAUDY 1997: 94). Itt azonban a magyarázat nélkül elvész a mondanivaló és a poén, a vendég reagálása érthetetlen.

ÖSSZEGZÉS

A fordítói munka mindig felelősséggel jár. A publikus fordítás felelőssége terheli a fordítót, a kontrollszerkesztőt, a nyelvi és/vagy szakmai lektort, amennyiben van ilyen. Rajtuk kívül a kiadót is annak vonatkozásában, hogy milyen minőségű fordításban jelenteti meg a könyvet. Mindezeket a másik oldalról nézve tekinthetjük az olvasó bizalmával való visszaélésnek, ha gyenge minőségű, félrevezető, élvezhetetlen a könyv. Ha élvezetes, jól olvasható könyvet kapnak az olvasók a kezükbe, megszolgálták a bizalmukat. Fenti példák alapján ki-kí eldöntheti, melyik esetről van szó.

IRODALOM

- [1] HOBERG, Rudolf–HOBERG, Ursula–FOLZ, Jürgen (Mitarb.) (2007): *Duden. Deutsches Universalwörterbuch*. Mannheim, Duden Verlag.
- [2] *Duden. Das Stilwörterbuch* (2001): Mannheim, Duden Verlag.
- [3] HALÁSZ Előd–FÖLDES Csaba–UZONYI Pál (főszerk.) (2006): *Magyar–német nagyszótár. Deutsch–ungarisches Grosswörterbuch*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- [4] HELTAI Pál (2005): A fordító és a nyelvi normák III. *Magyar Nyelvőr*, 129. évf., 165–172. <http://nyelvor.c3.hu> (Letöltés: 2017. 06. 26.)
- [5] HORVÁTH Péter Iván (2011): *A szakfordítások lektorálása. Elmélet és gyakorlat*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához. 117. Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- [6] file:///C:/Users/Admin/Downloads/TAMOP-4_2_5-09_A_szakforditasok_lektoralasa.pdf (Letöltés: 2017. 06. 26.)
- [7] KLAUDY Kinga (1997): *Fordítás I. Bevezetés a fordítás elméletébe*. Budapest, Scholastica.
- [8] KLAUDY Kinga (1997): *Fordítás II. Bevezetés a fordítás gyakorlatába*. Budapest, Scholastica.

- [9] HALÁSZ Előd–FÖLDES Csaba–UZONYI Pál (főszerk.) (2006): *Német–magyar nagyszótár. Ungarisch–deutsches Grosswörterbuch*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

Internetes irodalom

- [10] www.duden.de (Letöltés: 2017. 06. 26.)

Források

- [11] DAHLKE, Ruediger (2009): *Súlyproblémák. A túlsúly és az átlagon aluli súly jelentése és esélyei*. Budapest, Bioenergetic Kiadó.
- [12] DAHLKE, Ruediger (1989): *Gewichtsprobleme. Be-Deutung und Chance von Übergewicht und Untergewicht*. München, Knaur.
- [13] DAHLKE, Ruediger–DAHLKE, Margit (közreműk.)–HÖSSL, Robert (közreműk.) (2011): *Sorsfordulók. Az életválság, a FEJLŐDÉS lehetősége*. Budapest, Bioenergetic Kiadó.
- [14] DAHLKE, Ruediger (2002): *Lebenskrisen als Entwicklungschancen. Zeiten des Umbruchs und ihre Krankheitsbilder*. München, Wilhelm Goldmann Verlag.
- [15] DAHLKE, Ruediger–EHRENBERGER, Doris (2001): *Testi és lelki megtisztulás. Méregtelenítés, salaktalanítás, elengedés*. Budapest, Bioenergetic Kiadó.
- [16] DAHLKE, Ruediger–EHRENBERGER, Doris (1998): *Wege der Reinigung. Entgiften, Entschlacken, Loslassen*. München, Hugendubel.
- [17] DAHLKE, Ruediger–FRICKE, Peter (együtműk.)–HÖBL, Robert (együtműk.) (2011): *A lélek nyelve a betegség. A kórképek értelmezése és a betegség adta esély*. Budapest, Mérték Kiadó.
- [18] DAHLKE, Ruediger–FRICKE, Peter (Mitarb.)–HÖBL, Robert (Mitarb.) (2000): *Krankheit als Sprache der Seele. Be-Deutung und Chance der Krankheitsbilder*. München, Orbis Verlag.
- [19] DAHLKE, Ruediger–NEUMAYS, Dorothea (együtműk.) (2007): *Holisztikus táplálkozás. Jól egyen, hogy jól legyen!* Budapest, Bioenergetic Kiadó.
- [20] DAHLKE, Ruediger–NEUMAYS, Dorothea (Mitarb.) (2006): *Richtig essen. Der ganzheitliche Weg zu gesunder Ernährung*. München, Knaur Verlag.
- [21] DETHLEFSEN, Thorwald (2009): *A sors mint esély. Eredendő tudás a teljességről. Bevezetés az ezoterikus pszichológiába*. Budapest, Mérték Kiadó.
- [22] DETHLEFSEN, Thorwald (1984): *Schicksal als Chance. Das Urwissen zur Vollkommenheit des Menschen*. München, Wilhelm Goldmann Verlag.

Internetes források

- [23] DETHLEFSEN, Thorwald–DAHLKE, Ruediger (1991): *Út a teljességhez. A betegség jelentése és jelentősége*. Budapest, Arkánum.
- [24] <http://eudoxia.pokhalo.hu/Ut%20a%20teljesseghez.pdf> (Letöltés: 2016. 03. 25.)
- [25] DETHLEFSEN, Thorwald–DAHLKE, Ruediger (1990): *Krankheit als Weg. Deutung und Bedeutung der Krankheitsbilder*. München, Wilhelm Goldmann Verlag.
- [26] www.borbas.ch/frameless/PDF/Kostenlose%20PDF/krankheit-als-weg.pdf (letöltés: 2017. 06. 26.)